

ב ש ל ח ג *

לך אלא משום שבות". ומבואר בגמ' : שר"ש מפרש בזה טעמן של ב' הלכות : "מקום שהתירו לך חכמים מש"ך נתנו לך" קאי על הדין הנ"ל דמי שהחשיך חוץ לתחום כו' ר"ש אומר אפילו חמש עשרה אמות יכנס וע"ז הוא מסביר כאן שמכיון שזה "שלך", "שכבר הוא בתוך תחומו" — "נתנו לך", "יכנס", היינו דכל זמן שהוא נמצא בתוך ט"ו אמות הרי הוא עדיין בתוך התחום, ולכן התירו לו ל"כנס.

וההמשך שאומר "שלא התירו לך אלא משום שבות קאי על דין אחר המפורש במשנה דלעיל שם פ"י : "קושרין נימא במקדש אבל לא במדינה ואם בתחלה כאן וכאן אסור" — וע"ז פליג ר"ש ואומר (בבביתא, המובאה בגמ' : בן לוי שנפסקה לו נימא בכנור קושרה ר"ש אומר) "עונבה" — וטעמו הוא מבאר במשנה בסיום המס' "שלא התירו לך אלא משום שבות", היינו (כמבואר בגמ' שם) "עניבה דלא אתי לידי חיוב חטאת שרו לי' רבנן, קשיי רה דאתי לידי חיוב חטאת לא שרו לי' רבנן".

והקישור שבין ב' ענינים אלו פ"י רש"י : "והכי קאמר ר"ש לת"ק אע"פ שהקלתי במחשיך חוץ לתחום מחמיר אני בנימת כנור, דהתם משלך נתנו לך, אבל כאן לא התירו אלא שבות", ובתוס' : כ' : "דהתם לאו קולא הוא

א. עה"פ : "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" ארו"ל : (והובא בפ"רש"י) "אלו אלפים אמה" של תחום שבת, היינו שמפסקו זה למדו האיסור * לצאת חוץ לתחום של אלפים אמה מן העיר בשבת.

והנה בדיני תחומין נחלקו ר"ש ור"ב בנן במס' עירובין ספ"ד י, וז"ל המשנה : "מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס ר"ש אומר אפילו חמש עשרה אמות יכנס שאין המשוחות ממציין את המדות מפני הטועין" — פ"י, שר"ש סובר שכשמודדין ומסמנין את המקום שבו מסתיימין אלפים אמה מהעיר, "אין ממציין את המדות" להציב הסימן בסוף אלפים אמה, אלא מקצרין את המדה וכונסין את הסימן לפנים התחום ט"ו אמה — "מפני טועי המדה שאין מכירין את הסימן ופעמים הולכין להלן ממנו וחוזרין ולא אדע" תייהר"י, ולכן גם מי שהחשיך חוץ לתחום אם הוא בתוך ט"ו אמה חוץ לתחום, יכול הוא ליכנס לפנים התחום, כי באמת נמצא הוא תוך אלפים אמה של התחום.

וטעם זה של ר"ש נאמר באופן של כלל : במשנה האחרונה של המסכת ספ"י : "ר"ש אומר מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך שלא התירו

(*) וסיום מסכת עירובין.

(1) פרשתנו טו, כט.

(2) עירובין נא, א.

(2*) ראה לקמן סו"ס וא"ו.

(3) שם נב, ב.

(4) רש"י שם ד"ה מפני.

(5) ראה מהרש"א סוף עירובין שזה "כלל בכל דיני מסכת עירובין".

(6) קה, א.

(7) קב, ב.

(8) שם קה, א ד"ה קושרה.

(9) שם ד"ה אמר ר"ש. וכ"כ בפיה"מ להרמב"ם שם.

ב. והביאור בזה יובן בהקדים אחד מהטעמים ש"מצוה לחזור בין אחר עירובי חצירות בין אחר שיתופי מבו"אות" ¹², שהוא: "לצורך הנאתו כדי לטייל או להביא צרכי אכילתו וזה מצוה כמ"ש וקראת לשבת עונג" ¹³. ומובן שכמו"כ הוא בנדודי, שמשום עונג שבת מצוה להימצא בתוך תחום העיר, כדי "לטייל או להביא וכו'" בכל שטח העיר (ובאלפיים אמה מחו"צה לה, לכל רוחותיה), כי בשביתתו מחוץ לתחומה הרי הוא מוגבל מאד בענינים אלו ¹⁴ וזהו ההיפך דעונג שבת. ועפ"י י"ל דזה ש"החשיך חוץ ל"תחום", מוטל עליו גם ענין של חיוב ¹⁵

אלא משלך נתנו לך וגם כאן לא נתנו לך אלא משלך דהיינו עניבה דהוה דבר המותר, כלומר, שב' הענינים תוכן טעמם אחד הוא — "דלא נתנו לך אלא משלך".

ולכאור' אי"ז מובן: לשיטת רש"י — מהו הקישור בין ב' דינים שונים אלו, אשר מפני זה הוצרך ר"ש להש"מיענו שהוא מחמיר בדין זה אעפ"י שהקיל באידך? וכי יעלה על הדעת שקולא בדין "מי שהחשיך חוץ לתחום" מחייבת להקל גם בענין של קשירה במקדש?!

ולפי פ"י התוס' בסברת ר"ש דאותו הטעם המחייב להקל הוא המכריע להח"מיר כאן — קשה דלא הול"ל אלא "מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך" ותו לא מידי, שהרי זהו גם הנותן טעם לחומרא בנימת כינור שנפסקה, ולמה מוסיף ר"ש לפרש "שלא התירו לך אלא משום שבות" ואינו מסתפק בטעם הראשון היסודי ("משלך נתנו"), ובפרט שלשון המשנה הוא בסגנון של "דבר קצר הכולל ענינים רבים" ¹⁶?

גם צ"ל: דברי ר"ש אלו נסדרו כסיו"מה של משנה העוסקת בדין "שרץ שנמצא במקדש כו'" — שלכאורה אין להם שייכות אלי' — וא"כ הו"ל לש"נותם בסמיכות ממש לאחת ההלכות הנ"ל, או כאן — עכ"פ במשנה בפ"ע ¹⁷?

(10) הקדמת הרמב"ם לפיה"מ.

(11) דחלוקת המשניות היא בדיוק, ונוסף על זה שחלוקת המשניות נוגעת לכמה לימודים שעפ"י הכללים של רישא וסיפא וכו', הרי גם מספר המשניות הוא בדיוק וגם נוגע להלכה, לפי מ"ש החלקת מחוקק (אה"ע סי' לח סק"מ) בדין המקדש את האשה ע"מ שאני יודע לשנות, ד"ל שדי (וצריך) ג' משניות (כדעת הטור בדין ע"מ שאני יודע לקרות, דבג' פסוקים סגל), ועיין

מס' כלאים פ"ז משנה אחת, ובכ"ז היא מסומנת בב' מספרים — "משנה ד' וה" (ועיין בפירוש הון עשיר, לבעהמ"ח משנת חסידים (הובא ב"תוספות אגשי שם" על המשניות) שפירש זה ע"ד הנסתר), ויש לומר, שמשנה זו נחשבת לענין דין הנ"ל (ע"מ שאני יודע לשנות) כב' משניות. (12) טור (ושו"ע) ר"ס שצה. (13) פרישה או"ח ר"ס שצה. וראה גם ב"י שם.

(14) ומובן שהוא מוגבל הרבה יותר ממי שאין לו עירובי חצירות כו', שהרי נמצא הוא מחוץ לעיר ופשוט שאי"ז מצב של עונג כו', וראה בשו"ע אה"ז סי' רמט סוס"ב, ששכשאינו במקום ישוב בטוח אין לו עונג שבת כלל.

(15) אבל אינו חיוב גמור אלא שהוא "מצוה" (כמו בעירובי חצירות, וראה שו"ע אה"ז שם ש"מ הוא במקום שאינו ישוב בטוח מותר לו לילך משם וכו' ולא נזכר שחייב (או: שצריך) לילך כו'), ולכן לא דחי איסור גמור של תחומין אלא היכא ד"משלך נתנו לך" * כדלקמן.

(*) ואין סתירה לזה משו"ע אה"ז שם שדוחין האיסור דהילוך ג' פרסאות בע"ש משום עונג שבת — שהרי שם גם האיסור דהילוך כו' הוא משום עונג שבת (שיוכל להכין צרכי שבת) דאם אינו במקום ישוב

מקום שביתתו (שהוא ב"ש ואל תע"ש"ה" ²⁰) — בכ"ז סובר ר"ש "יכנס", היות שב"כניסה" זו (לתחומה של העיר) אינו עושה איסור אלא ברגע הכניסה, משא"כ בשהייתו חוץ לתחום הרי זה איסור הנמשך בכל רגע ורגע שנמצא שם — וריבוי הכמות, לדעתו של ר"ש ²¹, מכריע את האיסור.

יש כאן ענין עונג שבת ולא דרך חול, אבל שאר כל האיסורים כו' אפי' הגזירות שגזרו חכמים בשבילם לסייג, פשיטא ולא דחינו להו משום מצות עונג שהיא מצוה הבאה בעבירה כו' (קו"א לשו"ע אדה"ו או"ח סי' שא סק"ב, וראה סי' רמ"ב סי"ט בקו"א סק"ה) וגם לדעת המג"א (שם סי' שא סק"ד) קרוב יותר לומר (כדמוכח בקו"א שם) שדחינו רק האיסורים שלמדין מהכתוב "אם תשיב וגו' ממצוא חפצך גו'" (ישעי' נח, יג), וראה לקמן הערה 22.

אבל באוצר הגאונים — תשובות (שבת קנא, ב. סי' תסד (הובא בהגהות דעת שלום או"ח סי' רסו במג"א סק"ז)) כו' "וישראל שהוא בדרך ופגע בו שבת ומתירא בנפשו מן לסטין כו' ואם הי' לו בהמה לרכוב עלי' רכיבה יפה מריגלה בשבת שרכיבה מן מיני עונג וריגלה מן מיני ענוי הוא", והרי רכיבה בשבת שבות גמור הוא (ביצה ל. ב. שו"ע אדה"ו ר"ס שלט), אבל זהו שלא כדעת הפוסקים (עיי"ש במג"א ובשו"ע אדה"ו סי' רסו סי"ז, ובהגהות דעת שלום שם).

ואולי י"ל — דכיון דשם מיירי ב"פקודי" י"ל דס"ל (בתשובה שם) ששבת הותרה אצל פקודי (ראה הדיעות בזה בשו"ע צ"צ או"ח סי' לח, וראה שו"ע אדה"ו סי' שכח סי"ג) וא"כ לא איכפת לן באיסור רכיבה, ומאידך גיסא אם מתענג — קיים בזה מצות עונג שבת גם בפקודי.

²⁰ ראה משנה זכחים פ, א. עירובין ק, סע"א. לקמן הערה 26. וראה לקמן הערה 22.

²¹ וי"ל שגם רבנן לא פליגי בעצם הענין דריבוי הכמות מכריע את האיסור אלא דס"ל * שהמשוחות היו ממצין את המ

ליכנס לתוך העיר, כדי שלא יומשך איסור השבתת העונג במשך כל המעת' לעת דשבת.

ועפ"ז י"ל ששיטת ר"ש בדיון זה גובעת מנקודה כללית, והיא: שריבוי הכמות (במיעוט האיסור) מכריע את גודל האיסור (במיעוט הכמות) ¹.

דהנה לפי הנ"ל טעמו של ר"ש דס"ל "יכנס" — שהוא כעין ל' ציווי וחיוב, היינו שצריך "ליכנס" ולא רק רשות ליכנס ², הוא בכדי שלא ימשיך באי' סורו' ואף דע"י ש"יכנס" יעבור על איסור יציאה חוץ לתחום ³ באופן (ד"קום ועשה") החמור יותר מאיסור השבתת עונג שבת ⁴ ע"י שישאר ב'.

¹⁶ ראה בארוכה בסי' לקח טוב להרי"י ענגל סי' טו"ט, וראה לקמן שיחה א' לפ' בחוקתי ט"ו ואילך.

¹⁷ ובאל"ה מוכרח לו, ר' שיש צורך ותועלת בכניסתו, דא"כ למה יתירו לו (האיסור) ליכנס (ראה לקמן הערה 18), ובפרט שיש מקום לומר שספק הוא אם נמצא בתוך התחום ללשון ראשון ברש"י (עירובין נב, ב) ש"לא דוקא ט"ו אמה", וא"כ אין השיעור בזה בצמצום, וגם לל"א כו' המאירי "וסעו"תם עולה לפעמים עד טו אמה... ונמצא שהרבה תחומין יש מן התחום המצויין ולחוץ ט"ו אמה" ובכ"ז התירו לו ליכנס תמיד ט"ו אמה.

¹⁸ שהרי גם לר"ש יש איסור בדבר, לא מבעי להסוכרים שביוצא חוץ לתחום במזיד מודה ר"ש דאסור ליכנס (רבינו יהונתן ועוד, שם) אלא גם להמבואר בירושלמי (עירובין טו"פ), וכ"כ הרשב"א (הובא בב"י ר"ס ת"ה) והמאירי, ועוד) דאפי' ביצא יכנס, הרי ודאי שלכתחילה אסור לצאת גם לר"ש.

¹⁹ ואפי' אם לא הי' האיסור דיציאה חוץ לתחום איסור חמור יותר, הרי "לא התירו משום עונג אלא דברים שאיסורם הוא משום דרך חול כו' וכשמתענג בהם

בטוח הרי אין לו עונג שבת, וא"כ ההילוך בנדו"ז אינו שולל העונג, ואדרבה: דוקא עיני' יהי' לו עונג.

מתירה בכדי למעט הכמות של עניבות. לפי „שלא התירו לך אלא [דוקא כשגם האיכות כמו הכמות היא] משום שבות“. ז.א. שכלל זה שהכמות מכריעה את האיכות אינו אלא במקום ששתיהן שייכות לטוב אחד של איסור — בסוג איסור דאורייתא או בסוג איסור דרבנן.²² משאכ בתיקון הכנור, שאין בכוחו של ריבוי הכמות דעניבה שמדרבנן להכריע את האיכות של קשירה שאתי לידי דאורייתא, ואדרבה — ה' איכות של דאורייתא מכרעת את הכמות דרבנן.

(22) ובהחשך חוץ לתחום כו' אף את"ל שעונג שבת מה"ת (ראה הדיעות בזה בשו"ע אדה"ז ר"ס רמב) ותחומין מדרבנן (ראה להלן סי'. ובפרט שכאן אינו איסור גמור של תחומין שהרי „משלך נתנו לך“) הרי לכאורה המצוה דעונג שבת מה"ת הוא רק באכילה ושתי' (ראה שו"ע אדה"ז שם מספרא אמור פ"ב, ספרי במדבר קמ"ז) „ומקרא קודש פירשו חכמים כו' ולענוג בעונג אכילה ושתי'“ וראה גם בקו"א סק"א. וראה ג"כ סי' רפח סי"ג שהמתענה ת"ח אף שמתענוג הוא לו כו' ביטל עיקר עונג שבת). ומתני דמי שהחשך פשוט שמיימי אפילו ביש לו מה לאכול כו' שאז אינו מבטל העונג דאורייתא.

וראה לעיל הערה 15 שאינו חיוב גמור ולכן לא דחי איסור גמור של תחומין*.

(*) וי"ל ע"פ הנ"ל שזהו טעמו של אדה"ז (ראה לעיל הערה 19) שלא התירו איסור מדרבנן בשביל עונג שבת (ולכאורה זהו גם אם עונג שבת הוא דאורייתא) — כי מירי שם בעונג

א) שאינו דאכילה ומסילא אינו מה"ת, ולא דחי עונג דרבנן איסור דרבנן (ראה פרמ"ג או"ח במשב"ז סי' רסד טק"א).

ב) שאינו חיוב (גמור) ולכן לא דחי איסור (גמור) דרבנן.

ואם נאמר שאדה"ז קאי גם על עונג אכילה, וגם אם הוא דאורייתא — לכאורה זהו כמ"ש בשו"ת צ"צ (חאו"ח סי' לו.

ג. והנה עפ"י הנ"ל דטעמו של ר"ש דס"ל יכנס הוא לפי שריבוי הכמות מכריע את האיכות, יובן הקישור ש"בין ב' הכללים שאמר בטעם ב' ההלכות — הכלל „מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך“, והכלל „שלא התירו לך אלא משום שבות“.

דהנה ב' האופנים בתיקון הכנור, קשירה ועניבה, יש בכל אחד מהם חומר שאין בזולתו. החומר בקשירה הוא דאתי לידי חיוב חטאת (חומר של איכות), משאכ עניבה שאין בזה אלא דרבנן, לפי שעלולה להינתק ואינה קשירה של קיימא. אמנם מצד זה עצמו הרי יש חומר בעניבה — כי מאחר שאינה עומדת להתקיים, יצטרך (מן הסתם) לתקן את הכינור — לעונבו — כמה פעמים (כמות) — מה שאינו בקשירה של קיימא, שאינו עובר על האיסור אלא פעם אחת. ונמ"צא שגם פתרונה של שאלה זו, קושרה או עונבה, תלוי בהכרעה אם כמות עדיפה או איכות עדיפה.

ונמצא דלאחר שר"ש משמיענו שיתנו בדין „המחשך חוץ לתחום — יכנס“, דהכמות מכרעת, הרי הסברא נותנת שגם בדינו של נימת הכינור יצדד להתיר דוקא ע"י קשירה (המורעטת בכמות) ולא ע"י עניבה (בריבוי הכמות המכריעה) — ואת סלקא דעתא זו שולל ר"ש באמרו „שלא התירו לך אלא משום שבות“. כלומר: אעפ"י שהקלתי באיכות האיסור של תחומין בכדי שלא לרבות בכמות האיסור, מ"מ מחמיר אני באיכות של קשירה ואינני

דוח. וכדמשמע מהא דלא אישתמיט בפוסקים בדיני מדידת התחומין — לומר שכונסין את הסימן סי' אמה, ועכצ"ל משום דקו"ל כת"ק דר"ש (רמב"ם הל' שבת פכ"ז הי"א. טושו"ע ר"ס תה) ולא ס"ל כן.

שנמצא במקדש כו", ולא במשנה בפ"ע — לפי שגם תוכנה של הרישא דן באותה השאלה: כמות (בריבוי הזמן) מכריעה או איכות (בגודל הענין עצמו) מכריעה. וז"ל המשנה: "שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמינו שלא להשחית את הטומאה, דברי ר' יוחנן בן ברוקה. ר' יהודה אומר, בצבת של עץ שלא לרבות את הטומאה". וסברת פלוגתתם היא, ד"מ"ס שהיט טומאה (כמות) עדיף, ומ"ס אופשי טומאה (כות) ³⁵ עדיף ³⁶.

ה. ולבאר בדא"פ השייכות דשני ה"כללים של ר"ש וההבדל ביניהם עפ"י פנימיות הענינים [ועפ"י יתבאר טעם נוסף בזה שר"ש סובר שבמקום שאפ"שר להתיר לו שיכנס בחזרה לתוך התחום צריכים להתירו]:

(25) בלקח טוב ס"ז קורא לחוכן הפלוגתא "ריבוי זמן אי מכריע את הכמות". אבל מובן שאף שבכלל "אופשי טומאה" הוא ענין של כמות, הרי ביחס לריבוי זמן (שאינו בזה התפשטות הטומאה) הנה "אופשי טומאה" הוא ענין של איכות (שבהטומאה ניתוסף ענין, הענין דלטמא אחרים בפועל). (26) גמרא שם. בירושלמי (סוף עירובין) תולה המחלוקת בטעם נוסף (ע"ש בקה"ע ופ"מ שאינו שולל טעם הבבלי, וכן משמע לשון הירושלמי שם) — אי קום ועשה עדיף (לעשות) או עב ואל תעשה עדיף (ראה בפ"ק קה"ע ופ"מ שם, וראה בבלי ק, סע"א). וגם לפ"ז יש לבאר הקישור בין הרישא וסיפא ע"פ משנת"ל (סי"ב) בחומר איסור יציאה חוץ לתחום (איכות) לגבי איסור השבתת עונג — שהוא (יציאה חוץ לתחום) בקום ועשה, וא"כ י"ל דלה-ירושלמי דטעמו של ר"ש הוא (נוסף על הטעם דריבוי כמות מכריע את האיכות) דקום ועשה עדיף ה"ז בא בהמשך (לה-פלוגתא ברישא ו)לדעתו של ריב"ב דס"ל ג"כ דקום ועשה עדיף.

וי"ל דלהבבלי הקישור בין הרישא וסיפא הוא לא רק בענין הכרעת ריבוי הכמות אלא

— וראי' לזה, ממ"ש רבינו הזקן בשולחנו ³⁷: "ה' חולה שיש בו סכנה צריך בשר שוחטין לו ואין אומרים נאכלנו נבילה שהיא איסור לאו ואל נחלל עליו שבת שהיא איסור סקילה... שבנבילה עובר על כל כזית וכזית... משא"כ בשחיטה אינו עושה אלא איסור אחד אעפ"י שהוא חמור ³⁸... אבל אם הוא צריך להרתיח לו יין ימלא ישראל ויחם כותי... כי אעפ"כ לא יהי' בו אלא איסור מד"ס, עכ"ל. הרי מפורש שדוקא כמותו של האיסור דנבילה שהוא דאורייתא הרי הריבוי בו חמירא טפי מאיכות האיסור (סקילה) של שחיטה בשבת; משא"כ באיסור של סתם יינם שהוא דרבנן (שגם אופנו הוא בריבוי הכמות כי עושה איסור בכל שתי' ושתי') מכריע האיכות דאורייתא את ריבוי הכמות דרבנן —

ד. ועפ"י הנ"ל מובן גם הטעם, ש"הפיסקא "ר"ש אומר" סודרה כסיפא של המשנה (השייכות להרישא) "שרץ

(23) או"ח ס"י שכת סט"ו.

(24) אבל מזה לבד אין להכריח דס"ל לאדה"ז שכמות עדיפה (גם כששניהם הם מסוג אחד) שהרי הוסיף שם עוד ב' טעמים לדיון זה, אמנם בתנאי (אגה"ת פ"ז) כתב בפשיטות: ואף מי שלא עבר על עון כרת אלא שאר עבירות קלות אעפ"כ מאחר שהן פוגמים... הרי בריבוי החטאים יכול להיות פגם כמו בלאו אחד שיש בו כרת או מיתה... ע"מ... מחיצות קלות וקל"ד שות לרוב מאד הן מאפילות כמו מחיצה אחת ויותר.

וראה שו"ע אדה"ז ס"י תמו ס"ה) בשם הר"ן שהעמידו חכמים דבריהם בשוא"ת נט אם אינו שבות של ל"ת ועשה, אבל "אם נאמר שאין דברי הר"ן מוכרחים כ"כ" (ג') הצ"צ שם) לכאורה מותר לעבור על איסור דרבנן בשביל עונג דאורייתא (עדמ"ש ב' פרמ"ג שם).

ובזה יש גם לבאר את הטעם להתחלתה של מס' שבת בענין מלאכת צאה (אף שמלאכה זו מנוי' בסוף כל האבות מלאכות בפ"ז, ולכאן הו"ל לרבינו הקדוש לפרט כל המלאכות תחילה ואח"כ לפרשן על הסדר, כקושיית ה' מפרשים³¹) — לפי שהיא הנקודה ה' עיקרית של כל הל"ט מלאכות.

והביאור בזה:

ענינה של שבת הוא — "שבת להוי" ³² יו"ט הוא חציו להוי' וחציו לכם ³³, ושבת — כולה להוי'. היינו שענין מצות השביתה בשבת הוא כדי "לקבוע בנפשותינו אמונת חי' דוש העולם" ³⁴, שהוא ית' ברא את העולם (בששת ימי בראשית וביום השביעי שבת וינפש), ואשר כן גם עכשיו הוא בורא את העולם תמיד מאין ליש ³⁵ (בששת ימי חול, ובשבת — שובת מהדיבור דעש"מ, והמ' שכת החיות בשבת היא מבחי' מחשבה כמו בשבת בראשית³⁶), ובכן הרי הוא ית' השליט היחידי בעולם והוא כולו תחת רשותו והשגחתו הפרטית.

זאת אומרת: הגם שהתהוות העולם (מלשון העלם והסתר) היתה באופן שיש מקום לטעות שעולם כמנהגו נוהג ואין ח"ו מנהיג יחידי לבירה; ששתי רשויות ח"ו בעולם³⁷, רשות של טוב וקדו'

(31) תוס' ריש מס' שבת. פיהמ"ש להרמב"ם שם.

(32) יתרו כו, י. וראה פרשתנו טז, כב כה, וראה פרש"י בהר כה, ב.

(33) פסחים סח, ב. שו"ע אדה"ז סי' תקכט ס"י. וראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ו ה"ט. טשו"ע שם ס"א.

(34) חינוך מצוה לב.

(35) שעהיה"א בתחלתו.

(36) לקו"ת שבת שובה טז, ג. ד"ה

טוב טעם חש"ג פט"ו.

(37) ראה ב"ר פ"ת, ת.

מבואר בכ"מ³⁸ שמלאכת ההוצאה מרשות לרשות היא עיקרן של כל ה' ל"ט מלאכות.

דהנה איתא במדרש³⁹, ששאל מין אחד מר"ע, "אם כדברין שהקב"ה מכבד את השבת, אל ישב בה רוחות, אל יוריד בה גשמים, אל יצמיח בה עשב, והשיב לו משל מעירוב והוצ' אה, שברשות אחד אין צריך עירוב להוצאה, כך כל העולם שלו הוא וכו'". ולכאן תמוה: בתשובתו של ר"ע מתורצת רק הקושי' בענין מלאכת ההוצאה מרשות לרשות — והלא כל שאר ה' מלאכות אינן תלויות בהוצאה מרשות לרשות⁴⁰? ועכצ"ל שמלאכת ההוצאה היא הנקודה העיקרית בכל מלאכות שבת, והיא היסוד והשורש ש' ממנה מסתעפים כל אבות מלאכות, תולדותיהן, ושבותים דרבנן⁴¹. ולכן, מכיון שלגבי הקב"ה לא יתכן הענין דהוצאה מרשות לרשות (כי כל העולם כולו שלו), במילא בטל היסוד ונתינת מקום גם לשארי המלאכות שאינן אלא הסתעפות ממלאכת הוצאה:

גם בסוג האיכות, כי להבבלי טעמו של ריש הוא דריבוי הכמות מכריע האיכות דקום ועשה, וגם ברישא ריבוי הכמות דשהויי טומאה מכריע (לא רק האיכות דאפויי טומאה אלא גם) האיכות דקום ועשה.

(27) תו"א צט, ד. לקו"ת תנר"ע כא, ג. מצה זו תר"ם פנ"ו.

(28) ב"ר פ"א, ה. וראה שמו"ר פ"ל, ט.

(29) וכן הקשה ביפ"ת (שמו"ר שם), מהרז"ו לב"ר שם, ומה שתירצו צע"ג — שהרי לא נזכר כלל בהמצנה דר"ע.

(30) ועפ"ז מובן מה שהשיב לו משל מעירוב והוצאה למטה, כי זה שהוצאה היא כללות מלאכת שבת הוא לא רק לגבי הקב"ה (ב"פ"ת ובמהרז"ו שם) כ"א גם במלאכת שבת בהאדם למטה.

רשות הרבים (היפך רשות היחיד).
 ג) סוג של עניני רשות, שהם ממוצע
 בין מצוה לאיסור, והעבודה בהם היא
 באחד משני אופנים הנ"ל: א) "קדש
 עצמך במותר לך" י. ב) להעלותם
 ולעשותם קדושה ע"י "כל מעשיך לשם
 שמים" ו"בכל דרכיך דעהו" י; ודוג'
 מתן בהרשויות דשבת — חצר שבו
 כמה דיירים או מבוי, כרמלית וכדומה,
 שהם רשות ממוצעת בין רה"י לרה"ר.
 וע"י עירובי חצירות ושיתופי מבואות
 וכיו"ב — נעשות רשות היחיד.

ועפ"ז מובן שעירובי תחומין ועי'
 רובי חצירות נקודת ענינם אחת היא:
 הגדלת רשות ותחום האיש הישראלי
 (רשות הקדושה), שמצד עצמה מצומצמת
 צמת היא בכמותה, וע"י (עבודת ו) ע'
 שיית העירוב הרי היא מתגדלת ומת'
 רחבת.

ועפ"ז יש מקום, לכאור', לקשר גם
 את שני הכללים בדברי ר"ש — א)
 "מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו
 לך", שתוכנו ענין התחומין, ב) "שלא
 התירו לך אלא משום שבות" שיסודו
 (של המדובר בו — כל הל"ט מלא'
 כות) הוא, כנ"ל, ענין ההוצאה מרשות
 לרשות — בשניהם נקודה אחת משו'
 תפת כנ"ל.

[ובפרט כי הצד השווה שבין תחומין
 ושבות מתבטא גם ב(כמות ואיכות) ה'
 חילוקי דעות בנוגע לדיניהם: בתחומין
 ישנן ג' שיטות י — א) גם אלפים

שה ורשות של רע וטומאה — הנה ע"י
 קיום מצות שבייתה בשבת, נקבעה ה'
 אמונה והידיעה האמיתית, שכל העולם
 כולו רשות אחת היא, רשות היחיד,
 ליחידו של עולם י.

ומכיון שכן הרי מובן שעשיית מלא'
 כה בשבת גורמת: א) חלישות בענין
 האמונה הנ"ל. ב) הגברת ההעלם וה'
 טעות הנ"ל (דשתי רשויות ח"ו) —
 ענין של "הוצאה" מרשות היחיד. נמצא,
 שנקודה העיקרית של כל הל"ט מלא'
 כות היא — הוצאה מרשות היחיד.

זוהי הכוונה בתשובת ר"ע "כל ה'
 עולם כולו שלו": דמכיון שלגבי ית'
 לא יתכן שום העלם והסתר על אמי'
 תיות המציאות, שכל עניני העולם,
 גם מציאות הרע, הם רשות היחיד
 (וסוף סוף גם למטה תתגלה האמת —
 לעתיד לבא, כדאיאת במדרש י. "לעתיד
 אדם הולך ללקוט תאנה בשבת והיא
 צוחת ואומרת שבת היא", היינו שגם
 העולם עצמו ירגיש ויעיד שאין בעולם
 אלא אחד) — ולכן אין שייך אצלו ית'
 הענין דמלאכה העיקרית — הוצאה
 ובמילא גם לא הסתעפות שלה — שאר
 מלאכות האסורות בשבת, כנ"ל.

ו. והנה כל עניני הבריאה נחלקים
 לג' סוגים כלליים הנרמזים בג' סוגי
 הרשויות דשבת: א) סוג של עניני
 קדושה, שהעבודה בהם היא באופן דו-ע'
 שה טוב — רשות היחיד (יחידו של
 עולם), ב) סוג של עניני רע ודברים
 האסורים (טורי דפרודא), שאופן ה'
 עבודה בהם הוא בדרך סור מרע —

- 38) ראה תניא ספליג לקוית במדבר
 סו, א.
 39) מדרש תהלים ס"פ עג. ילקריש
 ירמי רמז שסו.

40) יבמות כ, א. ספרי ראה יד, כא.
 וראה תניא פ"ל (לט, א) שהוא מדאורייתא.
 וראה קונטרס ומעין מ"א פ"א ובהערות שם.
 41) אבות פ"ב מ"ב. משלי ג, ו.
 טושו"ע או"ח סי' רלא.

42) ראה שו"ע אה"י ר"ס שצו, ובה'
 מצויין בתו"ש מילואים לפ' בשלח ע' שלו.

הקליפות". כי בכל איש מבני, גם בבור וע"ה גמור, מאיר אור קדושת שבת, וכשיוצא חוץ לתחום (קדו"ש), ה"ה מוציא עמו גם את קדושת השבת למקום הקליפות.

[ואין נידון זה דומה לענין תוספות שבת מלפני ומלאחרי (תוספות שבת בזמן — ולכאור' למה לא נאמר שכמו"כ יש תוספות שבת במקום, ע"י היציאה חוץ לתחום?) — כי התם התורה ציו"ת תה (ועי"ז — נתנה הכח) להוסיף מזמנו של החול (הקרוב לזמנו של ה' שבת) ולהפכו לקדושה; משא"כ כאן ביציאה חוץ לתחום, ומכיון שמקום זה נמצא מחוץ לתחום הקדושה, מקום הקליפות, אסור להכניס בו קדושת שבת].

46) ראה בכ"ז בטעמי המצות להרחי"ז פ' בשלח. סדור הארז"ל כחונת עירוב. אה"ת בראשית (כ"ז ג') תעד, ב.

47) תניא פמ"ו. 48) וטעם האיסור, במי שיצא חוץ ל' תחום, ליכנס לתוך התחום, י"ל לפי שעיינו מכניס מהקליפות עמו לעיר. והטעם ע"ס מדרש — כי כל עיסקא דשבתא כפול (מדרש תהלים צב, א). לקו"ת בתחלתו. ועי' שבת צו, ב.

49) וע"ס המבואר בפנים יש לתרץ קושיית המהרש"א (כתובות ז, א ד"ה מתוך, וראה גם חי' רעקא פסחים צג, ב. בתורה"ד ור"י) למה לא הותר איסור תחומין לצורך אוכל נפש כמו שהותרו שאר מלאכות? ותירצו אחרונים כי להיות שבכתוב (בא יב, טז) נאמר "כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש גו'" — היינו שהתורה התירה מלאכה לצורך אר"ג — אין ללמוד מזה תחומין שאינם בגדר מלאכה (ש"ת חת"ס או"ח סי' קמט. שו"ת מרחשת או"ח סי"י. וראה מרדכי קדושין סי' תקסה).

— ולכאורה עדיין דורש ביאור במה שונה איסור תחומין מאיסור מלאכה? ועפ"י המבואר בפנים שתוכן ענין איסור תחומין שונה מאיסור מלאכה מובן.

אמה דאורייתא, ב) י"ב מיל מדאורייתא ואלפים אמה מדרבנן, ג) כל איסור תחומין הוא מדרבנן; — ואותן החיי' לוקי דעות הן גם בשייכות לשבות: א) כל עניני שבות הם מן התורה, ש' התורה אמרה "תשבות", אלא ש' נמסר לחכמים, ב) ישנן שבותים שהן מדאורייתא (וחכמים פירשו אותן) ויש' נן שמדרבנן, ג) כל עניני שבות מדר' בנן ומ"ש "תשבות", אינו אלא אס' מכתא].

ז. אמנם באמת — חילוק גדול... בין איסור תחומין ואיסור מלאכת שבת, ועד שהם גם הפכים זמ"ז:

האיסור דמלאכת שבת, ענינו הוא, שבעשיית מלאכה מחלל הוא את השבת — עושה חלל ומקום פנוי בשבת ובמ"י לא מתחללת קדושתה; היינו שע"י ה' מלאכה בשבת מכניס בה ענין בלתי רצוי — "מכניס קליפה בשבת". איסור דיציאה חוץ לתחום — אין זה שהוא מכניס ענין של חול בשבת, אלא אד' רבה, הוא מוציא את השבת למקום

43) ראה רמב"ם הל' שבת רפכ"א וב' ש"מ ולח"מ שם, וראה רמב"ן ויקרא כג, כד. 44) משפטים כג, יב. תשא לה, כא.

44*) ראה שער המצות להארז"ל בפר' שנתו ד"ב. ש' הכמנות שבת קודם ד"א.

45) ועפ"י מובן קישור סיום מסכת זו לתחילתה * : "מבוי שהוא כו'" מדבר בענין ההוצאה מרשות לרשות, תוכן כל הל"ס מלאכות (כנ"ל בפנים), וגם סיום המסכת הוא בדין כל המלאכות (לא בענין תחומין).

*) כבר העירו באחרונים (לתהנהג לקשר ב"הדרן" סיום מס' עם התחלתה) מברכות י, רע"א ובתוס' שם. וראה ספר ויהא ברכה. ולהעיר גם מס"י פ"א מ"ז: נעוץ סוף בתחלתו ותחלתו בסוף.

העולם נק' לגבי "מלכא" בשם "מילין דהדיוטא" — כן גם האיש הישראלי, מצד עצמו הוא למע' מכל עניני ה' העולם, אלא שהתורה צייתה" — ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך" — וגם בזה הוא דומה לבוראו: כשם שהשי"ת צמצם את עצמו להוות את העולמות, כמו"כ הוא, להבדיל, "אדם" (ע"ש אדמה לעליון), שנברא באופן ש' עליו לצמצם א"ע ולהתעסק בעניני העולם" —

וא"כ מובן שהתעסקות בני" בעניני חול ועולם, הוא צמצום והשפלה, אבל מהותו העצמית היא בבחי' שבת — שבייתה ומנוחה מעובדין דחול, ובמילא — שני הדינים שבשבת (איסור עשיית מלאכה ואיסור יציאה חוץ לתחום) — יש בהם הוראה בכללות הנהגתו של כל אדם מישראל (גם בימות החול), כי הרי מהותו היא שבת:

האיסור ד"עשיית מלאכה בשבת", ענינו בהנהגת האדם — הכנסת מילי דעלמא ועובדין דחול לתוך מוחו ושכלו (דמוחין הוא בחי' שבת" — ; הגם שנצ" —

(53) זח"ג קטז, ב. וראה לקו"ת ר"פ אחרי, ובכ"ז.

(54) מכילתא הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועב פרשת וישב, ובספר מנחה כלולה. ובמכילתא דרשב"י (יתרו כ, ט): כשם שנצטו ישראל על מצות עשה של שבת כך נצטו על המלאכה, ועל פי זה מובן בפשטות מאמר רז"ל בראשית רבה פט"ז, ה (ופליג בזה על הספרי עקב עה"פ ולעבדו בכל לבבכם), וראה ג"כ אבות דר"ג פ"א, רמב"ן ויקרא כה, ג. קונטרס ומעין מ"ט, ועפ"ז מיושב לשון רש"י בחולין נד, ב. וראה שם רש"י ותוס'.

(55) יתרו כ, ט.

(56) ועבודתו לקונו — היא ג"כ ע"י צמצום עצמו כו' (ראה תניא פמ"ט).

(57) ראה לקו"ת סו"פ בשלח.

ומכיון שכן, הרי מובן, שאיסורה של הוצאה חוץ לתחום נמשך כל זמן שהייתו שם (היינו שהאיסור דיציאה חוץ לתחום אינה מצד פעולת היציאה עצמה, כ"א מצד התוצאה שנעשה עי"ז — שנמצא חוץ לתחום — במקום ש' הוא אסור וקשור בידי הקליפות), ומבואר בתוס' טעם וביאור שיטתו של ר"ש — "יכנס" — שבאם מותר ש' יכנס חזרה לתוך התחום — צריך ל"י כנס, בכדי שלא תומשך שהייתו במ' קום הקליפות" —

ח. בכל הנ"ל, כבכל דיני ועניני התורה, יש הוראה גם בעבודת האדם בכלל:

עיקר מציאותו של איש הישראלי היא נפשו האלקית" — שהיא חלק אלקה ממעל ממש" — ולכן, כמו שהקב"ה בכבודו ובעצמו מרומם הוא באין ערוך מכל שורש ומקור דהתהוות העולמות, עד כי עשרה המאמרות שבהם נברא

(50) ובזה תומתק לשון המשנה: "מי שהחשיך חוץ לתחום", ולכאורה מאחר דב' מקום זה קנה שבייתו הרי לגבי זה שהח' ש"ך אינו חוץ לתחום כ"א אדרבא זהו תחומי — והול"ל "חוץ לתחום העיר" ? וע"פ המבואר בפנים מובן ה' "חוץ לתחום" (סתם) — "חוץ לתחום" הקדושה.

(51) ואף שבבינונים (וכ"ש אלו שלמטה ממדרגת הבינונים) הנפח"ב "היא היא ה' אדם עצמו" (תניא פכ"ט), הרי זהו רק בחיצוניות אבל בפנימיות ובאמתית הרי כל איש ישראל אפי' קל שבקלים מוכן למסור נפשו על קידוש השם (שם פ"ח) כי נפשו האלקית היא אמתית מציאותו (וראה אנה"ת פ"ו, קונטרס ומעין מ"ו), ולכן כאור"א מחוייב בקיום מצות ואהבה לרצון כמוך ובכל זמן ובכל מקום — אף שאהבה ואחזה אמתית אפ"ל רק כשעושה נפשו עיקר (תניא פל"ב).

(52) תניא רפ"ב.

כה בכל רמ"ח אברים יי. ועד"ו בזמן התפלה, עשיית מצוה וכו'.

ט. והנה משנה האחרונה שבמס' עירובין היא בדין שרץ שנמצא במקדש. פי' שגם לאחר קיומן של כל ה' הוראות שבמס' שבת ועירובין — ב' שביתת מוחו ממלאכה ובוזהירות שב' "שבת" גם "רגליו" ימצאו בתוך התחום — בכ"ז עדיין אפשר ונמצא שרץ במקדש שלו. כי טומאת שרץ אינה טומאה היוצאת מגופו, אלא שבאה מב' חוץ; ובהיות שהעולם לא נזדכך עדיין, הרי מצד חומרות העולם ישנה אפי' שרות של מציאות שרץ במקדשו, אף שמצדו אינו שייך לזה.

ואף שהטומאה אינה מצדו ולכאורה אינו אשם בזה, בכל זה, לית מאן דפליג, שעליו החובה להוציאה מן המקדש. אלא דפליגי באיזה אופן: אם "להוציאה בהמיונו", דהיינו להור' ציא את הטומאה ע"י אופן עבודה של התעסקות והתלבשות יי' (דלבושיו עכ"פ) תומ"י — ואף ש"המתאבק עם מנוול מתנוול ג"כ" יי' — כדאי הוא, בכדי שלא להשהות את הטומ' אה; או שהעבודה צ"ל — הוה"י

טוה "ועשית כל מלאכתך". הרי אין לו להעסיק בעשי' זו כ"א רק את הכחות החיצונים שלו, אבל לא את כחות ה' פנימים והנעלים, כי כולם (כחות ה' נעלים) צריכים להיות מוקדשים לתור' רה ועבודה. וכמאמר הכתוב יי' "יגיע כפיך כי תאכל גו", יגיע כפיך דוקא, אבל לא יגיעת המוח והלב יי'.

וכאשר האדם מכניס עובדין דחול לתוך מוחו ושכלו (בחי' שבת שבו) הרי שנעשה בהם חלל ומקום פנוי (וכנ"ל בפירוש חילול שבת — עשיית חלל בשבת). מהרגש אלקי. דאלו ה' יודע ומרגיש את האמת אשר רק ברכת הו' היא תעשיר, ועשיית העסק אינה אלא כלי לברכת הו' (כמ"ש יי' "וב' רכך הו' אלקיך בכל אשר תעשה"). לא ה' מכניס את ראשו בהעסק, בהמ' צאות ותחבולות שונות אשר ללא תור' עלת הן (מאחר שברכת הו' היא תע' שיר). ואדרבה, עסקיו אלו המרובים, המטרידים אותו מעניני תורה ועבודה, הם המונעים ומעכבים מלהיות כלי ראוי לברכת הו' יי'.

והנה גם מי שאינו מכניס את עסקיו לתוך ה"שבת" שלו, עליו לדעת ש' ישנה עוד אזהרה: "איסור יציאה חוץ לתחום" — אשר "בשבת" (בזמן השייך לתומ"צ) הרי גם בכוחות החיצונים שלו אסור לצאת חוץ לתחום — אסור לצאת ברגליו (כוחותיו החיצונים) חוץ לענין התומ"צ — כי התורה צ"ל ערו'

(58) תהלים קכח, ב.

(59) לקו"ת שלח מב, ד. חקת טו, ג. ובכ"מ.

(60) דברים טו, ת.

(61) ראה בכ"ז הקדמה לדרך חיים. ספהמ"צ להצ"צ מצות תגלחת מצורע בסופה (קו, ב). קונטרס ומעין מ"י, מכ"ה, ובכ"מ.

(62) עירובין נד, א. תניא פל"ו.

(63) ראה ד"ה תקעו תרס"ו (המשך תרס"ו ע' שמח ואילן) ובכ"מ, שדוקא ע"י הבירור באופן של התלבשות נעשה דירה בתחתונים — אבל אין תוכן ענין "ההתלבשות" שוה בכ"מ. ואכ"מ. וראה תניא רפ"ז ש"תכלית השלימות של ימוהמ"ש ותחיה"מ (היינו ענין דירה בתחתונים הי' מבואר בפרק שלפניו) תלוי במעשינו כו"ו ושוה נעשה בעיקר ע"י קיום המצות (שהוא באופן של התלבשות (משא"כ תורה, ראה לקו"ת ראה כ, א. ד"ה ויאמר משה תשיד פ"כ)).

(64) תניא פכ"ח (לה, ב).

וברגעא חדא, ותשובה מאה"ר מהפכת
טמא לטהור יי, הרי פשוט שהזכות
והחובה על כל אחד לבער את רוח
הטומאה מן הארץ ע"י הפצת המעי"
נות⁶⁶ חוצה יי, ולקרב ולמהר את ה"קא
אתי מר", בקרוב ממש.

(משיחת כ' מנ"א תשכ"ב)

רות שלא ליגע בשרץ אפילו בלבושיו
ולחפש "צבת של עץ" ולהוציאו בה,
ובל' התניא "יעשה עצמו כלא יודע
כו" ו"צריך קב"ע ושעת הכושר כו"⁶⁵
שלא להרבות בטומאה, שלא יתנוול
ע"ז, אף שע"ז ישהה את התיקון.

ובכל אופן ובפרט עכשיו⁶⁶, שנמצ'
אים אנו סמוך לביאת המשיח, וכבר
כלו כל הקצין ואין הדבר תלוי אלא
בתשובה, שהתשובה ה"ה בשעתא חדא

(67) תניא ספ"ז.

(68) עיין אנה"ת פ"טיו"ד.

(69) ראה לקו"ש ח"י שיחה א' לפי
וישלה, שגם בעת עסקו בה"חוצה" יוקבע
בלבו שכ"ז הוא מילוי כוונתו של המשלה,
ובמילא הוא וכל עניניו — גם לבושי —
בהתקשרות להמשלה.

(65) תניא שם, ספכ"ו. ועוד. עיי"ש.

(66) ראה מכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב)
נ"ע (קונטרס ומעין ע' 22) שאין עתה סדר
והדרגה באופני הבירורים והתיקונים ו"מה
שאנו מוצאים שצריך תיקון צריכים אנתנו
להשתדל בכחות עצומות".

יתרו

א. בשייכות להכתוב בפרשתנו: "ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם", ארו"ל: "גנאי הוא למשה ושישים רבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ה'". וצריך להבין מהו הפי' "שלא אמרו ברוך וכו'" — הרי משה ובניו אמרו שירה: לה' אחר הנס דקרי"ס?

ואין לפרש שהגנאי הוא שלא אמרו ברוך על יצי"מ (כ"א על קרי"ס) דא"כ "העיקר חסר מן הספר". ויובן זה בהקדים מ"ש בווה"ר דעד שלא בא יתרו והודה להקב"ה לא ניתנה התורה לישראל; וכשבא יתרו ואמר: "ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו' עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים גו'", עי"ז פעל ד"אסתלק קוב"ה ביקרי' עילא ותתא ולבתר יהב אורייתא בשלימו".

והביאור בזה: דבאמת לא בא הכתוב בתואר זה, "כהן מדין", להפחית את חשיבותו של יתרו, אלא, אדרבא, לתאר את גדולתו וכבודו בעבר (בארץ מדין). שע"י זה מודגשת עוד יותר מעלתו בבואו להתגיייר, עד ש"גדבו לבו לצאת אל המדבר מקום תוהו לשמוע דברי תורה"¹.

דהנה גם לפי פירוש השני של "כהן מדין" (שהי' כומר לע"ז) ה"ז מורה על גדולתו של יתרו בעיני הידיעה וההשגה, דהרי תחילת טעוה

ולכאורה קשה להבין: איך יתכן שכל מעלתם בקודש של משה ואהרן ושש"ר מישראל — קודם שבא יתרו — לא ה' מספיק עדיין שתנתן ה' תורה לישראל, ולא זכו לה אלא לאחר ש(גם) יתרו הודה להקב"ה ואמר "כי גדול ה' מכל האלקים"?

1) יח, יוד.

2) סנהדרין צד, א. מכילתא עה"פ.

3) ואם הכוונה על הלשון "ברוך" דוקא

— אי"מ: מהו היתרון בלשון זה על הלשונות דשירת הים?

4) ומובן שעד"ו אי"מ מ"ש המהרש"א (סנה' שם) "שלא אמרו ברוך ה' גו' על נס עצמם" — ולכאורה הרי אמרו כל השירה! ?

5) ח"ב סו, ב, סח, א (ונתבאר בדי"ה

ויאמר משה תש"ט סעיף ו' ואילך. לקו"ש

ח"ד ע' 1271).

6) פסוק י, יא.

7) מכילתא ר"פ יתרו. רש"י ויגש מז,

כד. שמות ב, טו.

8) שמו"ר פ"א, לב. מכילתא ר"פ יתרו.

9) פסוק יא.

10) והרי אפילו "בגנות בהמה סמאה

לא דיבר הכתוב" (ב"ב קכג, א. וראה פסחים

ג, א).

11) פרש"י יח, ה.